

SELETUSKIRI

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde

I Sissejuhatus

Eelnõuga nähakse ette rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muudatused. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (edaspidi *RTRTS*) muudatused on tingitud vajadusest viia Eesti õigussüsteem paremini kooskõlla rahvusvaheliste rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise standarditega, samuti on alates kehtiva *RTRTS* redaktsiooni jõustumisest ilmnunud mõningad segadustekitanud sätted, mille sõnastust oleks otstarbekas selgemaks muuta. Eelnõuga täpsustatakse kasutatavaid mõisteid, laiendatakse kohustatud subjektide ringi ja selgitatakse nende kohustusi hooldusmeetmete kohaldamisel, teatamiskohustuse täitmisel. Samuti täiendatakse rahapesu andmebüroo sõltumatust ja pädevust reguleerivaid sätteid.

Eelnõu väljatöötamisel lähtuti Euroopa Nõukogu rahapesu tõkestamise meetmeid hindava ekspertkomitee (*Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures¹* (edaspidi *Moneyval*) Eesti suhtes 2008. aastal teostatud hindamise ja 2009. aastal teostatud järelhindamise tulemustest. Samuti on Rahandusministeeriumile esitanud omapoolseid ettepanekuid seaduse muutmiseks rahapesu andmebüroo, Pangaliit ja Eesti Kindlustusseltside Liit.

Eelnõu on välja töötanud Rahandusministeeriumi ettevõtluse ja arvestuspoliitika osakonna peaspetsialist Sören Meius (soren.meius@fin.ee, 611 3630) ja finantsturgude osakonna koosseisuväline peaspetsialist Kadri Siibak (kadri.siibak@fin.ee, 611 3718). Eelnõu ettevalmistamise erinevatel etappidel osalesid rahapesu andmebüroo esindajatena Raul Vahtra ja Arnold Tenusaar.

Eelnõu on keeleliselt toimetanud Rahandusministeeriumi õigus- ja haldusosakonna keeletoimetaja Sirje Lilover. Juriidilise ekspertiisi tegi Rahandusministeeriumi õigus- ja haldusosakonna juhataja Aet Sallaste.

Seletuskirja koostasid Sören Meius ja Kadri Siibak.

Eelnõu vastuvõtmiseks Riigikogus on vajalik lihthälteenamus.

II Seaduse eesmärk

Käesoleval ajal reguleerib rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist Eestis 28.01.2008. a. jõustunud *RTRTS*, mida on juba seitsmel korral muudetud.

12. detsembril 2008.a avaldas Euroopa Nõukogu ekspertkomitee *Moneyval* Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete hindamisakti, kus kontrolliti nõuete vastavust FATF² 40+9 soovitusetele. Kuigi hindamistulemused olid üldjuhul positiivsed, esines siiski ka

1 Varem kasutati antud komiteele viitamisel lühendit *PC-R-EV*

2 täisnimega **Financial Action Task Force** ehk eesti keeles rahapesuvastane töökond on demokraatlike riikide valitsustevaheline organ, mis töötab välja rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse standardeid ning meetodeid ja edendab sellealast poliitikat. Eesti FATFi liige ei ole, kuid rahvusvahelisest õigusest tulenevalt peab

puudusi, mille kõrvaldamiseks on vajalikud seadusemuudatused. Pärast RTRTSi jõustumist 28.01.2008.a. on praktikas avaldunud mitmeid probleeme seaduse rakendamisel ning seetõttu vajavad seaduse teatud sätted muutmist. Samuti on vajalik lisada uusi sätteid reguleerimaks praktikas ilmnenu probleemkohti ning tõhustamaks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi efektiivsust.

III Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Esimeses paragrahvis on RTRTS muudatused 26-s punktis. Teine paragrahv on jõustumisnorm.

Järgnevalt on selgitatud eelnõu sätteid RTRTS muutmiskäskude lõikes.

Paragrahvi 3 lõike 1 punkti 5 muudatus on keeleline parandus, millega muudetakse õigeks sõna "euro" kääne.

Paragrahvi 3 lõike 1 täiendamine punktiga 6¹. Muudatusega on kohustatud isikuteks RTRTS mõistes edaspidi ka väärismetalli ja vääriskivide kokkuostu ja hulgimüügiga tegelevad ettevõtjad. Väärismetalliks loetakse väärismetalltoodete seaduse tähenduses puhast kulda, hõbedat, plaatina ja pallaadiumit ning nende sulameid.

Väärismetalltoodete käitlemisnõuded on sätestatud väärismetalltoodete seaduses³. Vastavalt seadusele võib väärismetalltooteid valmistada, hulgi- või jaemüügi korras müügiks pakkuda, tasu eest võõrandada või sisse vedada äriregistrisse või maksukohustuslaste registrisse kantud ettevõtja, kellel on majandustegevuse registri registreeringus märges vastavalt väärismetalltoodete valmistamise, sisseveo, hulgimüügi või jaemüügi kohta. Väärismetalltoodete sisseveo ja hulgimüügi korral, kui tehinguväärtus on suurem kui 960 eurot, arveldatakse väärismetalltoodete eest sularahata arvelduse korras. Väärismetalltoode on ese, mis on tervikuna või osaliselt valmistatud ühest või enamast vähemalt väärismetalltoodete seaduse § 4 lõigetes 2 ja 2¹ määratletud standardproovile vastavast väärismetallist. Väärismetalltooted on seega märkimisväärselt kitsam mõiste kui väärismetall.

Lisaks välistab väärismetalltoodete seadus kohaldamisalast hulga erinevaid väärismetallide käitlemise juhtusid:

- tootmise, teaduse ja meditsiini vajadusteks kasutatavad väärismetallid, väärismetalli sisaldavad tooted ja väärismetalltooted;
- väärismetalltoodete valmistamiseks kasutatavad materjalid;
- väärismetalltoodete ja väärismetalle sisaldavate toodete valmistamisel ja töötlemisel tekkinud väärismetalle sisaldavad jäätmed ning kasutamiskõlbmatuks muutunud väärismetalltooted (ehk nn *romukuld*);
- investeeringukuld;
- väärismetallist Eesti ja teiste riikide seaduslike maksevahendid ning antikvaarsed mündid ja medalid;
- väärismetallist au- ja teenetemärgid ning spordi- ja kultuuriauhinnad;

rakendama kõiki FATFi väljatöötatud [soovitusi ja standardeid \(seal hulgas 9 nn erisoovitust terrorismi rahastamise tõkestamise kohta\)](#)

³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13329589>

- ajaloolise või kultuuriväärtusega väärismetalltooted;
- väärismetallist muusikainstrumentid ja nende osad;
- väärismetalltoodete väljavedu;
- selliste väärismetalltoodete sissevedu, mida reisija veab sisse isiklikuks kasutamiseks või mis sisalduvad ühelt füüsiliselt isikult teisele füüsilisele isikule juhuti saadetas postisaadetises, kui nende väärismetalltoodete laadi ja koguse põhjal on ilmne, et need on mõeldud reisija või postisaadetise saaja isiklikuks või perekondlikuks kasutamiseks.

Alates 2010. aasta teisest poolest on rahapesu andmebüroo (edaspidi RAB) täheldanud, et Eestis on hakatud kaupleva suurtes kogustes tundmatu päritoluga kasutatud kuldesemete ja kullagraanulitega. Tõenäoliselt on suur osa sellest kullast saadud kuriteo tulemusena või kokku ostetud ebaseaduslike kokkuostupunktide vahendusel erinevates riikides. Lisaks kasutatakse kullamüügi skeemides variettevõtteid, kelle kaudu taotletakse riigilt tagasi käibemaksu, mida üldjuhul pole keegi kunagi tasunud. Nii on möödunud aastal ainult teadaolevate kullamüügi tehingute tõttu jäänud riigil saamata vähemalt 10 miljonit krooni käibemaksu.

Vastavalt väärismetalltoodete seaduse § 1 lõike 2 punktile 3 ei kohaldata seadust kasutamiskõlbmatuks muutunud väärismetalltoodete suhtes ehk nn „romukulla” suhtes. Romukulda liigitatakse selle tõlgenduse alla, kuna see müüakse edasi tehastele sulatamiseks või investeerimiskullaks ümber tegemiseks.

Romukulla suhtes puudub vanametalli kokkuostuga analoogiline regulatsioon. Samas on väga tõenäoline romukulla hulgas varastatud kuldesemete realiseerimine kuritegelike gruppide poolt. Korterivargustest ja röövidest saadud kuldesemed kvalifitseeritakse romukullaks väärismetalltoodete seadust tõlgendades viisil, kus kulla „kasutamiskõlbmatus” tuleb faktist, et see müüakse edasi ümbersulatamiseks investeerimiskullaks. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus paneb ainult pandimajadele kohustuse iga kliendi isikusamasus tuvastada, seda ka siis, kui pandimajja tuuakse kuldesemeid. Romukulla skeemides osalevatel ettevõtetel tekib ostja tuvastamiskohustus aga ainult siis, kui nad müüvad kulda kokku vähemalt 15 000 euro suuruses summas ning neile tasutakse kulla eest sularahas. Väärismetalliga kauplevate võrdsustamine pandimajadega tagab neile võrdse kohtlemise rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kontekstis. FATFi soovitude nr 12 ja 16 rakendamise eesmärgi silmas pidades, tuleks sarnaselt väärismetalltoodetega kauplevatega kohelda ka vääriskividega kauplevaid, mistõttu on seadust laiendatud ka vääriskivide kokkuostu ja hulgimüügi tegelejatele.

„Vääriskivi” definitsioon kehtivas õiguses puudub, Eesti keele seletava sõnaraamatu kohaselt on vääriskivi looduses harva ja väikestes kogustes leiduv mineraal v. kivim (näit. teemant, safiir, topaas), kalliskivi ja vastav definitsioon nähakse ette eelnõu § 1 punktis 4, millega täiendatakse RTRTS §-i 3 lõikega 4.

Tulenevalt asjaolust, et sellistele isikutele hetkel väärismetalltoodete seaduse alusel registreerimiskohustust ei ole, kehtestatakse eelnõu muudatusega ka registreerimise nõue majandustegevuse registris. Hetkel tegutsevate vääriskivide ja väärismetalli kokkuostjate registreerimisele kehtestatakse üleminekuaeg seaduse rakendussätetes (seaduse täiendamine §-ga 66¹).

Paragrahvi 3 lõiget 1 täiendatakse punktiga 10. Viimasel kahel aastal on seadusemuudatuste toel RAB tõstnud tunduvalt oma järelevalvealast võimekust, mis on võimaldanud arendada ka kasutusel olevaid infosüsteeme paremini praktilistele vajadustele vastavateks. Muu hulgas kasutatakse nüüd tunduvalt kaasaegsemat teabesüsteemi. See võimaldab koguda oluliselt täpsemat teavet seaduse kohustatud subjektidelt ning saada parem ülevaade olukorrast rahapesu tõkestamisel.

Statistika näitab, et aastatel 2008-2009 sai RAB 183 teadet, mis ühel või teisel määral puudutasid MTÜ-sid. Neist 60 summapõhist teadet olid saadetud ühe MTÜ poolt, kes oma tegevuses kvalifitseerus maksevahendajaks ning oli sunnitud oma suurtest sularahatehingutest teatama. Ka mitmel teisel juhul on tegemist tõsiste rahapesukahtlustega, mis on nõudnud süvaanalüüsi. Kuigi kõik materjalid neist tõsisematest juhtudest ei ole jõudnud uurimisorganiteni, võib välja tuua mõned mõtlemapanevad tendentsid, mis tulevikus võivad tõsiselt ohustada Eesti sisejulgeolekut ning finantssüsteemi.

- On märgata juhtumeid, kus kuritegeliku taustaga isikud püüavad võtta oma kontrolli alla MTÜ-sid eesmärgiga kasutada nende kontosid ebaseaduslikel eesmärkidel, sealhulgas ka rahapesuks. Kuna teadaolevad kõnealused summad on liiga väikesed, ei ole see tendents veel piisavat tähelepanu pälvinud.
- Teatud osa MTÜ-sid asutatakse eesmärgiga saada riiklikke või eurotoetusi. Toetuse saamisel kasutavad MTÜ liikmed enamuse sellest oma tarbeks ära. Sisuliselt on siin tegemist kelmustega, kuid sellega kaasneb ka suurem rahapesurisk.
- Mitmeid juhtumeid on olnud MTÜ-de kasutamisel korruptiivsetes tehingutes kuna kontroll MTÜ-de tehingute üle on nõrk. Juhtumeid on esinenud ka uurimisasutustele edastatud materjalides.
- Korruptsiooni ja sellega kaasneva rahapesuga on seotud erakondade rahastamise küsimused, kus riiklik kontroll on osutunud prakikas ebapiisavaks.
- On olnud juhtumeid, kus suuremaid usuühinguid, kellel on rohkem nii vallas- kui ka kinnisvara, on kasutatud ühel või teisel viisil rahapesuks. Üks suurem rahvusvaheline juhtum on analüüsimisel ka käesoleval ajal.
- Rahvusvahelises plaanis seondub mittetulundusühingutega kõrgendatud terrorismi rahastamise risk. Terrorismi rahastamise eesmärgil kasutatakse nii rahvusvahelist abi pakkuvaid mittetulundusühinguid kui ka usuühinguid, seda kas siis nende enda teadmisel või ka teadmatusel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et MTÜ-dega seotult on viimase kahe aasta jooksul suurenenud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid nii välis- kui sisejulgeolekule. Kuigi kohtulahenditeni ei ole veel MTÜ-dega seotult tõsisemaid kaasuseid jõudnud, on üsna tõenäoline, et lähitulevikus ei jää probleemid tulemata.

Käesoleva muudatuse eesmärgiks on viia mittetulundusühingud ja sihtasutused RTRTS kohustatud subjektide hulka, kellele kehtib seadus siiski üksnes tehingute puhul, kus tasutakse üle 15 000 euro sularahas või 30 000 eurot ülekanderahas. Sellega seoses on mittetulundusühingud ja sihtasutused edaspidi kohustatud kohaldama hoolsusmeetmeid

teingu vastaspoole isiku kindlakstegemiseks. Samuti tuleb teatada rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral sellest RAB-le. Järelevalvet teostab RAB.

Mitmete koormavamate seaduse kohustuste osas (nagu kirjalikult sisemiste turvareeglite kehtestamine, kontaktisiku määramine) on aga mittetulundusühingutele ja sihtasutustele ette nähtud erisus, mille kohaselt neid sätteid ei kohaldata.

Muudatus annab RAB-le võimaluse riskipõhist kontrolli teostada ning mõjutaks kogu sektorit preventiivselt riske vähendama.

Paragrahvi 3 täiendatakse lõikega 4, et defineerida vääriskivi mõiste kehtivas õiguses. Definitsiooni esitamise vajadus tuleneb asjaolust, et kohustatud isikute ring, kellele kehtivad käesolevas seaduses sätestatud rahapesu tõkestamise ja terrorismi rahastamise ennetamise kohustused, peaks olema identifitseeritav legaaldefineeritud tunnuste alusel. Eriti vajalik on see praktikas, kuna käesoleva eelnõu § 1 punkti 23 kohaselt peavad nii väärismetalli kui ka vääriskivide kokkuostu ning hulgimüügiga tegelevad isikud omama registreeringut majandustegevuse registris. Kohustatud isikute ringi laiendamise põhjenduste kohta vt § 3 lõike 1 punkti 6¹ selgitusi.

Paragrahvi 7 preambul muudetakse vastavalt Moneyvali kolmanda hindamisvooru raportis Eestile tehtud soovitusetele:

„Seadus peaks nõudma, et kõik isikud, kes pakuvad usaldusfondide ja äriühingute teenust, peaksid olema registreeritud, olenemata sellest, kas need teenused kujutavad nende põhilist majandus- või kutsetegevust”. FATFi soovitus nr 24 täitmiseks tuleb seega muuta § 7 preambulit, mis kehtiva seaduse sõnastuses defineerib usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkuja läbi „põhilise” majandus- või kutsetegevuse.

Paragrahvi 11 lõike 1 muutmise. RTRTS sätestab kohustatud isikutele hoolsuskohustused kõikide ärisuhtes olevate isikute suhtes. Nimetatud hoolsuskohustused laienevad seaduse kohaselt ka niisugustele juhtumitele, mis väljuvad nn klassikalisest teenuseosutaja-teenuse tarbija suhtest. Näiteks peaksid kohustatud isikud rakendama hoolsusmeetmeid olenemata sellest, kas teingu teine pool tarbib panga/kiindlustusandja jne teenust või seisneb ärisuhe ehitusteenuse või bürookaupade tarnimises pangale/kiindlustusandjale.

Sättega täpsustatakse, et majandus- või kutsetegevusena peetakse silmas kohustatud isiku poolt osutatavate teenuste spetsiifikat, mille tõttu vastav isik on ka seaduse § 3 alusel kohustatud isikuks määratud, mitte selliseid suhteid, kus kohustatud isik on ise tarbija või teenuse- või kaubaostja rollis.

Paragrahvi 15 täiendatakse lõikega 4². RTRTS § 15 lõige 1 sätestab krediidi- ja finantseerimisasutuste klientidele nn näost-näku tuvastamise nõude. See on aga praktikas osutunud problemaatiliseks investeerimistooteid kasutavate institutsionaalsete investorite puhul, kes Eesti krediidasutuses kontot avanud ei ole, kuid kes Eesti krediidasutuse kaudu kauplevad kohalike väärtpaberitega (nn *custody*-kliendid). Kui näiteks välismaine pensionifond soovib osaleda Eestis emiteeritud väärtpaberite märkimisel, peaksid selle fondi esindajad oma isikusamasuse tuvastamiseks vastavalt RTRTS § 15 lõikele 1 eelnevalt Eestisse tulema.

Vahetu kontaktita loodud ärisuhte puhul kuuluvad kohaldamisele tugevdatud hoolsusmeetmed (alus tuleneb RTRTS § 19 lõike 2 punktist 1). Vahetu kontaktita loodud ärisuhte puhul toimub

isikute tuvastamine ja hoolsusmeetmete rakendamine mõistliku aja jooksul. Sellistel juhtudel tuleb isikusamasus tuvastada side- või mõne muu tehnoloogilise vahendi abil. Tulenevalt direktiivi 2005/60/EÜ⁴ artikli 30 punktist b peavad kohustatud isikud säilitama ärisuhete ja tehingute puhul tõendusmaterjalid ning andmed, mis sisaldavad originaaldokumente või nende koopiasid, mida võib kohaldatavate siseriiklike õigusaktide kohaselt kasutada kohtumenetluste käigus, vähemalt viie aasta jooksul pärast asjaomaste tehingute teostamist või ärisuhte lõppu. Seega on aktsepteeritavad üksnes ärisuhte loomise aluseks olevad originaaldokumendid või nende kinnitatud koopiad ja näiteks lihtsat e-maili või automatiseeritud teadet piisavaks lugeda ei saa (kui sellele ei ole lisatud originaaldokumente või originaaldokumentidest tehtud koopiasid).

Vahetu kontaktita ärisuhte loomise juhud ja kord tuleb eraldi sätestada vastavates protseduurireeglites, s.h meetmed hoolsusmeetmete hilisemaks rakendamiseks ning kaasnevate riskide haldamiseks. Ärisuhte vahetu kontaktita loomise protseduurireglid peavad kehtestama korra, mille rakendamise kaudu on võimalik tagada RTRTS-i § 15 lõikes 4 sätestatud tingimuse järgimine.

Tugevdatud hoolsusmeetmeteks on lisaks tavapärasele hoolsusmeetmetele vähemalt ühe järgmistest meetmetest kohaldamine:

- 1) isikusamasuse tuvastamine ja esitatud teabe kontrollimine lisadokumentide, andmete või teabe põhjal, mis pärinevad usaldusväärsest ja sõltumatust allikast või Eestis äriregistrisse kantud krediidasutuselt või välisriigi krediidasutuse filiaalilt või krediidasutuselt, kes on registreeritud või kellel on tegevuskoht Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus kehtivad RTRTS-s sätestatuga võrdväärsed nõuded, ja kui selles krediidasutuses on isiku isikusamasus tuvastatud isikuga samas kohas viibides;
- 2) lisameetmete võtmine esitatud dokumentide ehtsuses ja nendes sisalduvate andmete õigsuses veendumiseks, muu hulgas nende notariaalse või ametliku kinnitamise nõudmine või andmete õigsuse kinnitamine dokumendi välja andnud punktis 1 nimetatud krediidasutuse poolt;
- 3) tehinguga seotud esimese makse tegemine konto kaudu, mis on avatud tehingus osaleva isiku või kliendi nimel krediidasutuses, kes on registreeritud või kelle tegevuskoht on Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või riigis, kus kehtivad käesolevas seaduses sätestatuga võrdväärsed nõuded.

Segaduse vältimiseks sätestatakse, et ärisuhte teise poole esindajatega samas kohas viibimise kohustuse kohaldamine ei ole vajalik ka korrespondentsuhete loomisel, kui võrd nimetatud menetlus on reguleeritud juba kehtiva RTRTS §-s 22.

Direktiiv 2005/60/EÜ põhimõtteliselt lubab sellist erandit, kus ärisuhte loomisel tuginetakse teise isiku poolt teostatud hoolsusmeetmete kohaldamise tulemusele. Siiski rõhutatakse direktiivi artiklites 15 ja 16, et sellise teise isiku poolt „tutvustatavate” klientide puhul on eelduseks, et tutvustav asutus viib läbi direktiivi nõuetele vastavad hoolsusmeetmed. Muudatuse eesmärgiks on vältida kliendi isiku identifitseerimise korduvat menetlemist, mis viib viivitusteni ja ebatõhususeni äritehingutes, mistõttu on asjakohane sobivaid kaitsemeetmeid kasutades lubada suhete loomist klientidega, kes on identifitseeritud mujal. Kuigi mujal identifitseerimisel puhul ei pruugi dokumendid üks-üheselt vastata Eesti õiguses nõutud dokumentidele ja teabele, on hoolsusmeetmete kohaldamise viisi suhtes kehtestatud täiendav samaväärsuse nõue. Nimelt peab kliendi esitleja olema tuvastanud selle kliendi

⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta

temaga samas kohas viibides näost-näku. Lõplik vastutus kliendi suhtes rakendatava nõuetekohase hoolsuse menetluse osas on krediidi- või finantseerimisasutusel, kelle kliendiks isik võetakse.

Paragrahvi 23 lõiget 1 täiendatakse lausega, mille kohaselt kuni 7-aastase piiratud teovõimega Eesti isiku isikusamasuse võib tuvastada sünnitõendi alusel. Dokumendid, mida kehtiva regulatsiooni kohaselt võib kasutada isikusamasuse tuvastamiseks on sätestatud isikuttõendavate dokumentide seaduses ja johtuvalt sellest saab ka alaealise isiku isikusamasust tuvastada ainult passi või ID-kaardi alusel. Isikut tõendavate dokumentide seaduse § 5 lõike 2 kohaselt ei pea aga isikutunnistust olema alla 15-aastasel kodanikul. Praktikas on see osutunud oluliseks piiranguks alaealistele klientidele teenuste osutamisel: lahendus, kus näiteks 1-aastasele lapsele konto avamiseks peab lapsevanem taotlema passi või ID-kaardi (pildiga dokumendi) on tülikas nii lapsevanematele kui ka teenuseosutajale. Samas ei ole teisest küljest otstarbekas alaealistele finantsteenuste osutamist üldse keelata. Alaealise isiku õigused on kaitstud tsiviilõiguse üldsätete ja perekonnaseaduse alusel, seega ei ole RTRTS eesmärk olnud siin täiendavaid piiranguid kehtestada.

Sünd registreeritakse Eesti perekonnaseisuasutuses, kui:

- 1) laps sünnib Eestis;
- 2) lapse vanema elukoht on Eestis või
- 3) lapse vanemal on Eesti kodakondsus.

Eesti perekonnaseisuasutus registreerib sünni, kui sünd ei ole registreeritud välismaal.

Sünni tõendamiseks väljastatakse kinnitatud väljavõte järgmistest rahvastikuregistri andmetest:

1) sündinu isikunimi, isikukood, sünniaeg- ja sünnikoht;

2) sündinu mõlema vanema isikunimi, isikukood ja sünniaeg.

Sündinu ja tema vanemate isikunimed esitatakse sünnitõendil kande tegemise seisuga. Avaldaja soovil lisatakse sünnitõendile väljavõte sündinu või vanemate nime või muude käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud andmete muudatustest. Sünnitõendi korduva väljastamise eest tasutakse riigilõivu 3,19 eurot.

Paragrahvi 29 täiendamine. RTRTS § 29 sätestab kontaktisiku institutsiooni. Krediidiasutuse ja finantseerimisasutuse juhatus ning Eesti äriregistrisse kantud välisriigi krediidiasutuse ja finantseerimisasutuse filiaali juhataja määravad isiku, kes on RAB kontaktisik. Muudatusega kehtestatakse, et kontaktisikuks võib määrata üksnes isikuid, kellel on kontaktisiku ülesannete täitmiseks vajalik haridus, kogemused, kutsealane sobivus, vajalikud võimed ja isikuomadused ning laitmatu maine. Selline nõue on vajalik, kuna FATFi tüpoloogiaraportitest nähtub, et kuritegelikud ühendused võivad proovida finantsasutustesse tööle saata oma inimesi, et nende abil raha pesta ning vajalikku informatsiooni saada. Krediidi- ja finantseerimisasutute poolt määratud kontaktisikud omavad oma ülesannete täitmisel juurdepääsu äri- ja pangasaladusele ning läbi RAB ettekirjutuste täiendava informatsiooni esitamiseks ka informatsioonile, kelle tehinguid ning millises ulatuses rahapesu andmebüroo parasjagu kontrollib. See eeldab kõrgemaid nõudmisi kontaktisikule ning eelnevat taustakontrolli, mida finantsasutused ise teha ei saa. Kuna rahapesu andmebüroo peab olema veendunud kontaktisiku usaldusväärsuses, on otstarbekas lisada sätte, mille kohaselt RAB-l on õigus kontrollida kontaktisiku tausta ja saada selle sätte alusel ka informatsiooni riiklikest andmekogudest, kontaktisikult endalt ja tema tööandjalt.

Paragrahvi täpsustatakse ka seoses mittetulundusühingute ja sihtasutuste saamisega kohustatud isikuteks. Vähendamaks neile osaks langevat halduskoormust, nähakse ette, et §-s 29 sätestatud kohustusi (kirjalikus vormis sisemiste turvameetmete kehtestamine, kontaktisiku määramine ja regulaarse töötajate koolitamise tagamine) ei kohaldata mittetulundusühingule ega sihtasutusele. Muudatus tuleneb mittetulundusühingute ja sihtasutuste eripärast, lähemalt vaata § 3 punkti 10 selgitust.

Paragrahvi 30 täiendatakse lõikega 7. Muudatus tuleneb mittetulundusühingute ja sihtasutuste eripärast, lähemalt vt § 3 punkti 10 selgitust.

Paragrahvi 31 täiendatakse lõikega 5. Muudatus tuleneb mittetulundusühingute ja sihtasutuste eripärast, lähemalt vt § 3 punkti 10 selgitust.

Paragrahvi 32 lõike 1 muutmine. Muudatuse vajadus on tingitud FATFi soovitusel nr 13, mis sätestab, et teatada tuleb ka kahtlaste tehingute katsetest ning see nõue peab olema selgesõnaliselt sätestatud seaduses või muus õigusaktis. Euroopa Nõukogu Moneyvali kolmanda hindamisvooru raportis toodi Eesti puhul puudusena välja asjaolu, et kahtlaste tehingute katsetest teatamise kohustus ei ole RTRTS §-s 32 otseselt väljendatud ning sätte sõnastus ei pruugi katta kõiki tehingu katsete situatsioone, näiteks olukordi, kus klient keeldub tehingusse astumast.⁵ RTRTS § 32 lõike 2 kohaselt tuleb küll teatada ka olukordadest, kus tehingust loobutakse seoses hoolsusmeetmete kohaldamisega ning ärisuhte lõpetamise korral, kuid need ei hõlma piisavalt üheselt kliendi poolelijäänud üritust kahtlane tehing sooritada, eeskätt, kui pole teada, kas tehing jäi lõpuleviimata hoolsusmeetmete kohaldamise tõttu või mõnel muul põhjusel.

Paragrahvi 32 lõike 3 muutmine. Muudatuse eesmärgiks on täpsustada teate saatmise tähtaega. Muudatusega täpsustatakse teate saatmise aega hetkest, kui seaduse kohustatud subjektile said teatavaks asjaolud, mille alusel teatamiskohustus tekkis. Kuna kehtiv säte jätab laia tõlgendusruumi, siis on mitmed seaduse kohustatud subjektid praktikas asunud seda ära kasutama ja teateid saadetakse kord nädalas või näiteks kaks korda kuus. Samas on teada, et rahapesu on protsess, kus tihti ühe tööpäeva jooksul võib kuritegelikku vara kanda läbi mitme riigi, mistõttu kiire teatamine aitab mustale rahale efektiivsemalt jälile jõuda. Arvestada tuleb, et teate saatmine on tehtud kohustatud isikutele võimalikult mugavaks läbi spetsiaalse veebirakenduse, samuti on lubatud erinevad alternatiivsed teate edastamise viisid, s.h teate edastamine suuliselt. Põhjendatud ei ole teate esitamine hiljem kui kahe tööpäeva jooksul ja kuigi sõna „viivitamatu” peaks selliseid olukordi vältima, on praktikas mõistlikum vaidlusi sõna „viivitamatu” tõlgendamise suhtes ennetada ja sätestada seaduse tasandil konkreetne tähtaeg.

Paragrahvi 36 lõike 2 muutmine. Muudatuse eesmärgiks on parandada seaduse eelneva muutmise käigus välja jäänud nõue, et RAB juht tuleb nimetada ametisse tähtajaliselt. Lõike 1 kohaselt on rahapesu andmebüroo Politsei- ja piirivalveameti iseseisev struktuuriüksus. Kehtiva redaktsiooni lõike 2 kohaselt nimetab rahapesu andmebüroo juhi ametisse Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor peadirektori asetäitja ettepanekul. 28.01.2008 jõustunud RTRTS algses versioonis sätestas § 36 lõige 2, et RAB juhi nimetab ametisse Politseiameti politseipeadirektor Keskkriminaalpolitsei politseidirektori ettepanekul tähtajaliselt 5 aastaks.

Seoses Politsei- ja Piirivalveameti ühendamisega ja 26. novembril 2009.a vastu

⁵ Moneyval, Third Round Detailed Assessment Report on Estonia, lk 131, punkt 609-611, Strasbourg, 12.detsember 2008. Kättesaadav:

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL\(2008\)32Rep-EST3_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL(2008)32Rep-EST3_en.pdf) .

võetud politsei- ja piirivalve seaduse rakendamise seadusega muudeti RTRTS § 36 lõiget 2 ning kaotati sealt tähtajalise ametisse nimetamise nõue. Muudatust ei motiveeritud seaduseelnõu seletuskirjas. Sellise, sõltumatust rõhutava ja tagava regulatsiooni puudumine seab ohtu rahapesu tõkestamise süsteemi RABi sõltumatust puudutava osa.

RABi juhi tähtajalise ametisse nimetamise nõue tuleneb FATF-i 26. ja 30. soovitusel. Soovituse 26 kriteeriumi 6 kohaselt tuleb riikidel tagada, et RABi oleks oma igapäevases tegevuses sõltumatu ja autonoomne ning kaitstud lubamatu, sh poliitilise, mõjutamise ja vahelesekumise eest. RABi juhi ametisse nimetamine tähtaegselt on rahvusvahelise parima praktika kohaselt üheks selle põhimõtte väljenduseks ja sõltumatuse tagamise garantiks. Tuleneb see eelkõige sellest, et kuna rahapesu eelkuritegudeks on sageli ka korrupsioon ning sellest tulenevalt esineb RABil vajadus vastava teabe laekumisel analüüsida kõrgete ametiisikute (sh võimalik, et ka sama asutuse kõrgema juhtkonna või poliitikute) tehinguid, siis peab olema tagatud, et RABi analüüsi ning materjalide uurimisorganile edastamise protsessi ei tohiks olla võimalik sekkuda ning seda mõjutada (s.h RABi juhi otseste ülemuste või peadirektori või teiste kõrgemate ametnike või poliitikute poolt). Lähenedamine on sarnane põhimõttega, mida kohaldatakse teiste kõrgemate riigiametnike ametisse nimetamisel (Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor, Kaitsepolitsei ameti peadirektor, Maksu- ja Tolliameti peadirektor, Statistikaameti peadirektor, riigi peaprokurör jne).

Hetkel ametis oleva rahapesu andmebüroo juhi teenistusaja määratlemiseks täiendatakse RTRTS rakendussätteid käesoleva eelnõu punktis 26 sisalduva § 66² regulatsiooniga.

Paragrahvi 37 lõike 1 punkti 6 sõnastus muudetakse, kuna alates 01.01.2012 ei ole prefektuurid enam eraldiseisvad politseiasutused ja edaspidi on politseiasutusi ainult üks – Politsei- ja Piirivalveamet.

Paragrahvi 37 lõike 1 täiendamine punktiga 11. Paragrahv 37 määratleb RAB ülesanded. Lõikes 1 sätestatud ülesanded võib jagada kaheks: põhiülesanneteks ja lisaülesanneteks. Põhiülesanded on samasugused kõigil analoogilistel üksustel kogu maailmas ja need tulenevad FATF-i soovitustest ja Egmont Groupi⁶ definitsioonist. RAB põhiülesanded on määratud lõike 1 punktides 1–6 ja RAB lisaülesanded on sätestatud lõike 1 punktides 7–10. Kuigi RAB näol on tegemist õiguskaitse-tüüpi rahapesu andmebürooga, ei ole siiski otsesõnu RTRTS-is sätestatud, et RAB võib teostada ka kriminaalmenetlust oma pädevuse piires (nt rahapesukuritegudes). Samas on üldine delegatsiooninorm süütegude menetlemiseks sätestatud politsei ja piirivalve seaduse § 3 lõike 1 punktis 7. Samuti sätestab Politsei- ja piirivalveameti põhimääruse § 14 punkt 5 „kriminaalpolitseiosakonna põhiülesanded“, et kriminaalpolitsei osakonna (mille struktuuriüksuseks on ka RAB ja üheks ülesandeks seeläbi ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine) põhiülesandeks on jälitustegevuse ja kriminaalalajade kohtueelse menetlemise korraldamine. Kuna RAB tegevust ja pädevust reguleeritakse eraldi seadusega (RTRTS), kuid samas on tegemist Politsei- ja Piirivalveameti struktuuriüksusega, mida reguleerib Politsei- ja piirivalveameti põhimäärus, puudub kokkuvõttes kehtivas õiguses RAB menetlusfunktsiooni ja –pädevuse osas õigusselgus.

Senise tegevuspraktika jooksul (1999-2011) on RAB oma tegevuses piirdunud rahapesu- või terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute teatiste vastuvõtmise ja analüüsimisega. Kuriteokahtluse esinemisel on materjalid edastatud pädevale uurimisasutusele. Seega on RAB tegevus olnud omane pigem administratiiv-tüüpi rahapesu andmebüroole ning praktikas ei ole

6 The Egmont Group of Financial Intelligence Units – 1995. a asutatud rahvusvaheline rahapesu andmebüroode koostöövõrgustik

RAB ise kriminaalmenetlusi teostanud. Samas on EL praktikas selline lähenemine suhteliselt harukordne, kus politsei struktuuris asetsev rahapesu andmebüroo ise rahapesukuritegusid ei menetle. Näiteks on rahapesukuritegude menetlemise õigus Soome, Rootsi ja Austria RAB-del, kuigi seaduses on neile jäetud ka delegatsiooninorm, mille kohaselt nad edastavad suurema osa materjale uurimiseks siiski teistele uurimisasutustele—RAB menetleb ise vaid kõige keerulisemaid ja kiireloomulisemaid rahapesujuhtumeid, mis eeldavad üldjuhul ulatuslikku rahvusvahelist koostööd. Selle lähenemise põhjuseks on optimaalsem ressursside jaotus. Lihtsamaid juhtumeid, kus menetlejale esitatavad spetsiifilised erialateadmised ei ole nii kõrged, menetlevad aga siiski vastavalt pädevusele teised asutused (prefektuurid, Maksu- ja Tolliamet). Ühtlasi on uurimisfunktsiooni andmise vajadus tingitud kaasaegse rahapesu toimumise kiirusest, kus rahapesijate tuvastamise ning kriminaalasjas tõendite kogumise eesmärgil on oluline, et pärast vastavasisulise teate saabumist suudetaks alustada vajalike uurimistoimingute teostamisega minutite jooksul. Ajaga, mis kulub RAB-l materjalide kokkupanemiseks, uurimisorganitele edastamiseks ning viimastel menetluse alustamise otsustamiseks, õnnestub kurjategijatel tehing lõpule viia ning isegi riigist lahkuda. Seoses sellega on taoliste kuritegude kiirema ja efektiivsema avastamise tagamiseks otstarbekas RTRTSis ette näha RABile menetlus- ja sellega seonduva järelevalvetegevuse õiguste andmine.

Paragrahvi 38 täiendamine lõikega 5. RTRTS § 38 lõike 1 kohaselt teeb RAB seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ettekirjutusi ja annab muid haldusakte ning § 2 lõike 2 kohaselt kohaldatakse RAB teostatavale haldusmenetlusele haldusmenetluse seadust RTRTS-st tulenevate erisustega. Seega tuleb kohaldada üldseadusena haldusmenetluse seadust, kui vastavat küsimust ei ole RTRTS-s eraldi reguleeritud.

Haldusmenetluse seadusest tuleneb ka õigus esitada RAB haldusaktide suhtes vaideid. Selle seaduse § 73 lõige 1 sätestab, et kui seadusega ei ole sätestatud teistsugust vaidealluvust, esitatakse vaie haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani kaudu haldusorganile, kes teostab haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani üle teenistuslikku järelevalvet. Haldusmenetluse seaduse kohaselt võib vaia lahendav haldusorgan haldusakti täitmise peatada või muuta RAB otsust ning seeläbi otseselt sekkuda RAB tegevusse. Samuti võib vaia lahendav organ vajaduse korral nõuda asjaomaselt haldusorganilt välja haldusakti kohta käivaid dokumente. Vaia lahendaval haldusorganil peab olema õigus tutvuda RAB-s hoitavate andmetega, et sisuliselt vaia lahendada. See on aga problemaatiline seoses RTRTS § 43 lõikega 1, mille kohaselt on juurdepääs RAB andmekogus sisalduvale teabele ning selle töötlemise õigus ainult RAB ametnikul. Seega puuduks näiteks juhul, kui RABi üle teostaks teenistuslikku järelevalvet Politsei- ja Piirivalveamet, järelevalve teostajal võimalus vaidmenetluse sisuliseks läbiviimiseks, mis oluliselt piirab menetlusosaliste esmast kaebõigust. RTRTS § 43 sätestab piirangud RAB andmekogus sisalduvatele andmetele juurdepääsule ning nende töötlemisele, millega tekib aga vastuolo haldusmenetluse seaduses sätestatud vaidmenetluse läbiviimist reguleerivate normidega. RTRTS § 43 lõike 3 kohaselt edastatakse RAB-s registreeritud andmeid ainult kohtueelset menetlust teostavale asutusele, prokurörile ja kohtule kirjaliku taotluse alusel seoses kriminaalmenetlusega või rahapesu andmebüroo algatusel, kui see on vajalik rahapesu, terrorismi rahastamise ning nendega seotud kuritegude vältimiseks, tuvastamiseks ja uurimiseks. RTRTS §-s 45 sätestatud korras on teabele juurdepääs veel ka Kaitsepolitsei ameti kontaktisikul ning §-s 46 sätestatud korras välisriigi rahapesu andmebürool.

Tagamaks siiski haldusmenetluse seadusest isikutele tulenevaid õigusi tuleks eeltoodud põhjustel sätestada RTRTS-s vaia läbivaatamise eriregulatsioon ning kooskõlas haldusmenetluse seaduse § 73 lõigetest 2 ja 3 tulenevaga: juhul kui haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani üle teenistuslikku järelevalvet teostavat organit ei ole,

lahendab vaide haldusakti andnud või toimingu sooritanud haldusorgan. Samuti võib haldusorgan lahendada vaide ise, kui selle haldusorgani üle teostab teenistuslikku järelevalvet minister (näiteks Maksu- ja Tolliamet, kelle üle teostab teenistuslikku järelevalvet rahandusminister⁷). Selline lahendus, kus vaiet haldusorgani otsuse üle menetleb haldusorgan ise, on praktikas kasutatud ja see on ennast õigustanud.

Paragrahvi 40 lõigete 5, 6 ja 7 muutmine. Paragrahv 40 käsitleb tehingu peatamise, vara käsutamise piiramise ja riigi omandisse kandmise õiguslikke aluseid. Vastavalt Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni⁸ artiklile 2 kohustub konventsiooni osalisriik võtma kõiki õiguslikke ja muid meetmeid, mis võimaldavad konfiskeerida kuriteovahendeid, kriminaaltulu või vara kriminaaltulu väärtuses. Osalisriigil on kohustus konfiskeeritav vara kindlaks teha ja leida ning ära hoida selle müümine, üleandmine või muu käsutamine. On oluline, et kriminaaltulu tuvastamise meetmeid kasutataks võimalikult kiiresti, et hoida ära vara muundamine (legaliseerimine) või „peitmine“ süüteo toimepanija poolt konfiskeerimise vältimise või muul eesmärgil. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni⁹ artikli 12 punktis 5 on sätestatud: *“kui sissetulekut või muud tulu saadakse kuriteoga saadud varast kujundatud varast või varast, millele on lisatud kuriteoga saadud vara, rakendatakse käesolevas artiklis nimetatud abinõusid samasugusel viisil ja samas ulatuses nagu kuriteoga saadud vara suhtes.”* See laiendab konfiskeeritava vara mõistet mitte ainult kuriteo teel või selle asemel saadud vara, vaid ka vara suhtes, mis on segatud kuriteo teel saadud varaga. Konventsioonid kohustavad riike ka rahvusvahelisele koostööle, mis tähendab, et rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus võib põhineda ka teise riigi pädevatelt asutustelt saadud teabel ning nende kahtlusi ning palveid vara käsutamise piiramiseks tuleb aktsepteerida vähemalt samas ulatuses kui siseriiklike juhtumite puhul.

Muudatuste eesmärgiks ongi siseriikliku õiguse rahvusvaheliste konventsioonidega paremini kooskõlla viimine.

RTRTS § 40 lõigete 1 ja 2 kohaselt võib RAB rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral oma ettekirjutusega tehingu peatada või kehtestada konto või tehingu objektiks oleva muu vara käsutamise piirangu kuni kolmekümneks ööpäevaks vastavasisulise ettekirjutuse kättetoimetamisest arvates. Eelnimetatud tähtjast varem võib tehingu teha või konto või muu vara käsutamise piirangu kõrvaldada ainult rahapesu andmebüroo kirjalikul loal. Konto kasutamise piirangu kehtimise ajal ei täida krediidi- või finantseerimisasutus juhiseid konto debiteerimiseks. Praktikas rakendatakse vaadeldavat sätet peamiselt pangakontode kasutamise piiramisel. Ka kinnistusraamatus, laevakinnistusraamatus, Eesti Väärtpaberite Keskregistris, liiklusregistris, ehitusregistris ja muus riiklikus registris registreeritud vara käsutamist võib rahapesu andmebüroo põhjendatud kahtluse korral ettekirjutusega piirata selle säilimise tagamiseks kuni 30 ööpäevaks. Tuleb arvestada, et rahapesu on rahvusvahelise kandepinnaga. Elektroonilise pangandus- ja väärtpaberituru tingimustes on võimalik teha tehinguid ülikiiresti ja suurel hulgal ning nende kohta andmete kontrollimine on sageli seotud õiguskaitseorganite rahvusvahelise koostööga. Praktika analüüs näitab, et valdavalt järgneb konto käsutamise peatamisele ka põhjendatud kahtluste tõttu konto arestimine. Kui kolmekümne päeva jooksul esitab kontoomanik või muu vara omanik vara legaalset päritolu tõendavad dokumendid, kõrvaldatakse vara käsutamise piirangud RAB kirjalikul loal. See tähendab, et nimetatud

7 Maksu- ja Tolliameti põhimääruse § 3.

8 Nn Strasbourg'i konventsioon. Riigikogus ratifitseeritud 08.03.2000. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/78128>

9 Nn Palermo konventsioon. Riigikogus ratifitseeritud 04.12.2002. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/236618>

perioodil kehtib tõendamiskohustus vara valdajal, kes peab tõendama vara seadusliku valduse olemasolu ja legaalse päritolu. RTRTS § 40 lõike 3 kohaselt võib põhjendatud kahtluste korral RAB oma ettekirjutuse alusel piirata vara käsutamist kuni 60 ööpäevaks. Sättes on toodud ettekirjutuse aluste ammendav loetelu. RAB praktika analüüs näitab, et teiste riikide pädevatelt asutustelt vastuse saamiseks kulub rohkem kui 30 päeva. Vastavalt Egmont Group'i teabevahetuse standardile võib teise riigi pädevale asutusele järelepärimise vastuse edastada 30 päeva jooksul. Näiteks vastavalt Läti rahapesu tõkestamise seaduse §-le 17² võib RAB-i pädevusega analoogne asutus anda ettekirjutuse konto või muu vara käsutamise piiramiseks kuni 45 päevaks. Lõike 3 puhul on tõestamiskohustus riigil, kuid vara valdajal tuleb pädeva asutusega koostööd teha.

Kehtiv RTRTS redaktsioon ei sätesta aga konkreetseid aluseid, kelle initsiatiivil võib vara käsutamise piiramist üle § 40 lõikes 3 sätestatud tähtaja pikendada. Muudatuse tulemusena sätestatakse, et piirangu pikendamine on võimalik ainult juhul, kui vastavasisulise taotluse esitab uurimist juhtiv prokurör.

Muudatusettepaneku eesmärk on lahendada praktikas tõusetunud probleem. Nimelt peavad kehtiva redaktsiooni kohaselt korraga esinema mõlemad tingimused: a) vara valdaja peab kinnitama, et vara ei kuulu talle ning b) vara valdaja peab loobuma selle valdamisest. Praktikas on aga esinenud olukordi, kus vara valdaja küll kinnitab, et vara ei kuulu talle, kuid ei loobu vara valdamisest. Samuti esineb situatsioone, kus vara valdaja RABi või uurija kutsel ei ilmu kohale (talle ei ole võimalik esitada küsimusi vara päritolu kohta) või ei suuda ega soovi vara päritolu või tegeliku omaniku kohta selgitusi anda või ei ole antud selgitused ja esitatud dokumendid veenvad ning vara tegelik omanik jääb vaatamata RAB püüdlustele tuvastamata. Enamasti on tegemist olukordadega, kus vara on variisiku valduses. Kehtiv redaktsioon kõiki kirjeldatud olukordi ei reguleeri ja loob olukorra, kus tuvastamata päritoluga varale saab küll seada sisuliselt tähtajatu piirangu, samas kui riigi edasised tegutsemisvõimalused juhtudel, kus vara omanikku kindlaks teha ei õnnestu või vara valdaja selle vara valdamisest vabatahtlikult ei loobu, hoolimata kinnitustest, et tegemist ei ole tema varaga, on praktiliselt olematud. Seetõttu on praktikas tekkinud olukord, kus vara valdaja teadliku koostööst keeldumisega vara omaniku kindlakstegemisel on vara omaniku õigused halvemini kaitstud kui vara valdaja õigused, kuna vara valdaja ei pea valduse säilitamiseks tõendeid esitama, kuid tegelik omanik peaks enda staatust tõendama.

Eelnõus toodud muudatustega nähakse ette võimalus kehtestada vara käsutamisele piirang ka juhtudel, kus isik vaatamata kutse kättesaamisele ei ilmu kohale või ei esita piisavat teavet, mis aitaks kindlaks teha vara päritolu või tegeliku omanikku. Üldreeglina peavad konfiskeerimisega seotud asjaolud saama lahenduse koos süüküsimuse lahendamise, kuid käesolevas paragrahvis toodud sätted lubavad halduskonfiskeerimist teatud tingimustel sõltumata kriminaalmenetlusest. Sellisel juhul oleks võimalik kasutada RTRTS § 40 lõikes 7 sätestatud (omanikuta vara kandmine riigi omandisse). Samuti toetab selline korraldus omaniku õiguste kaitset, kuna otsuse vara riigi omandisse kandmiseks teeb halduskohus ning vastavasisulise taotluse esitanud asutus peab taotlust igakülgelt motiveerima, sh tõestama, et vara tegelikku omanikku on püütud kindlaks teha. Täiendavalt on vara õige omaniku ilmumisel õigus tal vara väärtusele vastav summa riigilt välja nõuda kolme aasta jooksul vara riigi tuludesse kandmise päevast arvates.

Eelnõus toodud muudatus tuleneb praktilisest vajadusest. Kuna enamus paragrahvi 40 lõikes 6 sätestatud piiranguid on kohaldatud rahapesu andmebüroo poolt, siis kehtiva redaktsiooni kohaselt peab RAB materjalid kõigepealt edastama uurimisasutusele või prokuratuurile lõike 7 kohaldamiseks. See aga paneb prokuratuurile või uurimisasutusele täiendava halduskoormuse ning on oma olemuselt ebaratsionaalne, sest tegemist ei ole

kriminaalmenetlusega, vaid haldusmenetlusega. Õigusselguse huvides ning eesmärgiga vähendada prokuratuuri ja uurimisasutuste halduskoormust § 40 lõige 7 rakendamisel, on otstarbekas anda RAB-ile halduskohtule vastava taotluse esitamise õigus. Sealjuures jääb prokuratuurile ja uurimisasutusele alles õigus lõike 7 alusel taotluse esitamiseks ka juhtudel, kus asjas oli alustatud kriminaalmenetlus.

Paragrahvi 43 lõike 3 täiendamine. RTRTS § 43 reguleerib RAB andmete kasutamist ja piiranguid. Lõige 3 sätestab, et RAB-s registreeritud andmeid edastatakse ainult kohtueelset menetlust teostavale asutusele, prokurörile ja kohtule kirjaliku taotluse alusel seoses kriminaalmenetlusega või rahapesu andmebüroo algatusel, kui see on vajalik rahapesu, terrorismi rahastamise ning nendega seotud kuritegude vältimiseks, tuvastamiseks ja uurimiseks. Praktikaks on osutunud vajalikuks andmete edastamine ka rahapesu andmebüroo enda algatusel, milleks kehtiva seaduse § 43 lõike 3 teine pool ka aluse annab. Samas on sellisel juhul mõistlik piirata selliste andmete kasutamist, kui see on vajalik. Näiteks juhtudel, kui andmete saaja on teine järelevalveasutus või halduskohus, kellele info saamine oleks oluline haldusmenetluse läbiviimisel, kuid selle informatsiooni avaldamine näiteks haldusotsuses menetlusosalistele võiks kahjustada pooleliiolevaid kriminaalmenetlusi või RAB teostatavat järelevalvetegevust. Seega sätestatakse, et RAB-l on õigus seada andmete kasutajale kohustuslikke piiranguid andmete kasutamiseks.

Paragrahvi 47 lõike 6 lisamine. Muudatuse vajadus on tingitud FATFi soovitusel nr 40, mille kohaselt peavad riigid tagama, et nende kompetentsed asutused on võimelised pakkuma igakülgset rahvusvahelist koostööd oma välispartneritele. See laieneb ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seonduvat järelevalvet teostavatele ametkondadele. Finantsinspeksioonil on see õigus olemas ja tuleneb Finantsinspeksiooni seadusest. Kehtivas RTRTS redaktsioonis aga ei ole rahvusvahelise koostöö tegemise õigust ette nähtud Justiitsministeeriumile (Notarite Koda) ning Eesti Advokatuurile. Samuti ei ole kehtiva redaktsiooni sõnastuses ühemõtteliselt reguleeritud, et RAB võib oma järelevalvefunktsiooni teostamisel teha koostööd ja vahetada informatsiooni teiste riikide järelevalveasutustega. Seega ei ole FATFi nõuded täidetud. Seoses sellega on vajalik lisada säte, mis võimaldaks Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise järelevalveasutustel teha rahvusvahelist koostööd samu funktsioone täitvate teiste riikide järelevalveasutustega.

Paragrahvi 51 muutmine. RAB andmekogus sisalduvate andmete kaitse ja juurdepääsupiirangu nõuded tulenevad RTRTS-st ja rahvusvahelistest normidest (FATF). Nõuete rikkumine kahjustab olulisel määral RAB usaldusväarsust.

Politsei- ja piirivalveameti peadirektorile on õigusaktidega pandud kohustus vastutada Politsei- ja piirivalveameti tegevust korraldavate õigusaktide täpse ja otstarbeka täitmise eest ning kontrollida vastavalt õigusaktides sätestatule temale alluvate haldusorganite ja ametnike tegevust. Samuti on peadirektoril oma alluvate ametnike üle distsiplinaarvõimu teostamise pädevus. Tulenevalt RTRTS nõuetest andmete kaitsele puudub järelevalve teostajal juurdepääs RAB-s registreeritud andmetele igasuguse järelevalve teostamiseks. Selliselt on oluliselt piiratud järelevalve teostamise kohustuse täitmiseks antud õiguste realiseerimist.

Teenistusliku järelevalve teostaja võib täidesaatva riigivõimu asutustest välja nõuda õigusakte ja muid dokumente, võtta ametiisikutelt seletusi ja arvamusi. Täidesaatva riigivõimu asutused on kohustatud esitama nimetatud dokumendid ja seletused hiljemalt kolme tööpäeva jooksul, kui järelevalvetöötaja ei ole määranud pikemat tähtaega. Teenistusliku järelevalve kord ei laiene:

1) riikliku järelevalve toimingutele ning riikliku sunni kohaldamisel antud otsustele;

2) seaduses ettenähtud juhtudel täidesaatva riigivõimu asutuse ja ametiisiku akti või toimingu peale esitatud kaebuse või protesti kohtueelsele lahendamisele;
3) aktide ja toimingute seaduslikkuse kontrollimisele, kui nende aktide ja toimingute seaduslikkust kinnitab jõustunud kohtuotsus¹⁰.

Muudatusega luuakse õiguslik alus teenistusliku järelevalve teostamiseks õigusaktidega ette nähtud ulatuses ja alus kohaldada teenistusliku järelevalve teostamise käigus teatavaks saanud andmete saladuses hoidmise kohustust..

Paragrahvi 52 lõike 1 täiendamine punktiga 7. Vastavalt muudatusettepanekule, millega laiendatakse kohustatud isikute ringi väärismetalli ja vääriskivide hulгимүүги ja kokkuostuga tegelevatele isikute võrra, tuleks nimetatud isikutele kehtestada ka registreerimiskohustus majandustegevuse registris. Kui isik soovib väärismetalli või vääriskivide hulгимүүги ja kokkuostuga tegeleda, tuleb edaspidi enne tegevuse alustamist esitada taotlus registreeringu tegemiseks. Nimetatud kohustus puudutab isikuid, kellel väärismetalltoodete seaduse alusel registreerimiskohustust ei ole. Kui isik soovib tegeleda samal ajal ka väärismetalltoodete seadusega reguleeritud tegevusaladega, tuleb väärismetalli ja vääriskivide kokkuostu ja hulгимүүгига tegelemiseks teha majandustegevuse registris täiendav registreering lisaks kaubanduse tegevusalal väärismetalltoodete valmistamise, sisseveo, hulгимүүги või jaemүүги märkele. Registreerimistaotluse ja registreeringu muutmise taotluse vormid ja esitamiskord sätestatakse majandus- ja kommunikatsiooniministri määrusega ning tehakse kättesaadavaks registri veebilehel <http://www.mkm.ee/mtr>.

Isikut ei registreerita, kui karistusregistri päringust ilmneb, et juhtorgani liikmed (äriregistris registreeritud juhatuse ja nõukogu liikmed) või juriidilise isiku tegelikud kasusaajad või teenust pakkuv äriühing on karistatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse rikkumise või muu tahtlikult toimepandud kuriteo eest ja karistusregistrisse kantud isiku karistusandmed ei ole kustutatud, s.t karistusregistri seaduse § 25 sätestatud tähtajad ei ole möödunud. Enne taotluse esitamist tuleb tasuda iga registreeritava tegevusala eest riigilõiv 19,17 eurot.

Nõuetekohaste ja tõeste andmetega taotluse korral toimub registreerimine 5 tööpäeva jooksul taotluse saamise päevast arvates või 5 tööpäeva jooksul taotluses olevate puuduste kõrvaldamise päevast arvates. Kui taotlus ei ole nõuetekohane, antakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks, millest teatatakse lihtkirja või e-posti teel. Kui antud tähtajaks andmed taotlusel ei viida vastavusse seadusega sätestatud nõuetele ja ettevõtja ei teavita registrit vajadusest menetlustähtaja pikendamiseks, teeb register registreerimisest keeldumise otsuse.

RTRTS rakendussätetes nähakse ette, et väärismetalli või vääriskivide hulгимүүги ja kokkuostuga tegelev isik võib registreeringut omamata tegutseda 2012. aasta 1. maini. See tähendab, et registreerimistaotlus tuleb esitada hiljemalt 23. aprillil (eeldusel, et see on nõuetekohane ja täiendavaid andmeid või parandusi taotluses teha vaja ei ole).

Paragrahvi 53 lõike 1 punkti 5 täiendamine. Majandustegevuse registris registreerimisele kuuluvate teenuste osutajate riiklikul tasandil registreerimisel tuleb tagada sellist tegevust tegelikult juhtivate või selliseid üksuseid juhtima hakkavate isikute ja selliste äriühingute tegelikult kasusaavate omanike nõuetelevastavus (inglise k. *fit & proper*). Kriteeriumid, mille järgi isiku nõuetele vastavus ja sobivus kindlaks määratakse, on sätestatud §-s 54. Ettevõtjat ei registreerita, kui juhtorganite liikmed või juriidilise isiku tegelikud kasusaajad või teenust pakkuv äriühing on karistatud kuriteo toimepanemise eest ja karistusregistrisse kantud isiku

¹⁰ Vabariigi Valitsuse seaduse § 93

karistusandmed ei ole kustutatud, s.t karistusregistri seaduse § 25 sätestatud tähtjad ei ole möödunud. Need kriteeriumid peegeldavad vähimat kaitsevajadust. Normi eesmärk on tagada, et registreerimiskohustusega äriühinguid ei kasutataks nende juhtide või tegelikult kasusaavate omanike poolt kuritegelikel eesmärkidel. Samas on praktikas selgunud, et kuriteo eest karistatud isikud küll loobuvad juhtorgani liikme kohast, kuid asuvad tegutsema ettevõtte prokuristina. Kuna kehtiv seadus prokuristidele otseselt piiranguid ei sätesta, kuid samas omavad nad juhtorgani liikmega sisuliselt võrdset staatust, on nende väljajäämine seaduse loetelust tekitanud „augu”, mida kuritegeliku taustaga isikud on asunud Majandustegevuse registrist registreeringu saamise eesmärgil ära kasutama.

Seaduse täiendamine §-ga 66¹. Seoses väärismetalli või vääriskivide kokkuostu ja hulгимүүгига tegelevatele isikutele registreerimiskohustuse kehtestamisega tuleb ette näha üleminekuperiood vastavate isikute poolt registreerimistaotluste esitamiseks. Seaduse rakendussätetes nähakse ette, et väärismetalli või vääriskivide kokkuostu ja hulгимүүгига tegelev isik võib registreeringut omamata tegutseda 2012. aasta 1. maini. Eelnõu seletuskirjale on lisatud registreerimisvormi projekt, mille saab esitada kirjalikult või elektrooniliselt (digitaalselt allkirjastatult) majandustegevuse registrile, kes pärast andmete kontrollimist teeb vastava registreeringu 5 tööpäeva jooksul. Alates 2012. aasta 1. maist ilma registreeringuta väärismetalli või vääriskive kokku osta ja hulgi müüa lubatud ei ole.

Seaduse täiendamine §-ga 66². Seoses RABi juhi tähtaegse ametisse nimetamisega, nähakse ette üleminekuregulatsioon hetkel kehtiva seaduse alusel tähtajatult ametisse nimetatud RAB juhile. Ametis olev RAB juht loetakse tema ametisse nimetamise otsuse jõustumise kuupäevast arvates viieks aastaks ametisse nimetatuks.

IV Eelnõu terminoloogia, vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõus sätestatakse uue terminina vääriskivi mõiste, et määratleda kohustatud isikute ringi vääriskivide kokkuostu ja hulгимүүгига tegelevad isikud. Vääriskivi mõiste sisustamisel on lähtutud Eesti keele seletavas sõnaraamatus toodud määratlusest.

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

V Seaduse mõjud, seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused ja seaduse rakendamise eeldatavad tulud

Seaduse rakendamisest tulenev mõju riigieelarvele on marginaalne. Otseselt ei kaasne seaduse jõustumisega riigile täiendavaid tulusid. Kaudselt võivad riigieelarve tulud siiski suurened, kui võrd tõhustub rahapesu andmebüroo tegevus, mis võimaldab rohkem kuritegusid avastada, ära hoida ning samuti võivad § 40 muudatused mingil määral riigieelarve tulusid suurendada, kui võrd suureneb võimalus, et kahtlase tehingu objektiks olnud vara tegelik omanik suudetakse kindlaks teha ja seeläbi variisikute valduses oleva vara suhtes kiiremaid lahendusi leida.

Seaduse rakendamisega kaasnevad kulud rahapesu andmebüroole peamiselt seoses kohustatud isikute ringi ja seeläbi ka järelevalvesubjektide ringi laiendamisega mittetulundusühingute ja sihtasutuste näol, krediidiastutuste kontaktisikute kandidaatidele hinnangu andmisega ning kohtueelse uurimise ja jälitustegevuse teostamisega.

RAB pädevuse laiendamisega (uurimisõiguse ja jälitustegevuse õiguse andmine) täiendavaid kulutusi ei kaasne, sest vajalikud tegevused kaetakse sisemiste ressursside arvelt. RAB peab

pädevuse laienemisest tulenevalt muutma ka oma sisemist töökorraldust, et hoida eraldi haldusmenetluse ja järelevalvetegevusega seotud andmed ja tegevused ning kriminaalmenetluse ja jälitustegevusega saadud andmed ja tegevused.

Krediidi- ja finantseerimisasutustele nähakse seadusega ette mõningaid lihtsustusi ja täpsustusi hooldusmeetmete kohaldamise osas, mis võimaldab pakkuda teenuseid suuremale ringile isikutele oluliselt rahapesu ja terrorismi rahastamise riski tõstmata. Liigse halduskoormuse vähendamine toetab pikemas perspektiivis majanduskasvu ja seeläbi ka riigitulude laekumist.

VI Rakendusaktid

Eelnõu alusel tuleb täiendada majandus- ja kommunikatsiooniministri 07.04.2004 määrust nr 65 „Registreerimistaotluse ja registreeringu muutmise taotluse vormid ja esitamiskord” lisaga 12¹ „Registreerimistaotlus väärismetalli või vääriskivide kokkuostu ning hulгимүүгига tegelemiseks” (rakendusakti projekt lisatud seletuskirjale).

VII Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2011. aasta 1. detsembril.

VIII Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks kõikidele ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks Politsei- ja Piirivalveameti rahapesu andmebüroole, Finantsinspeksioonile, Pangaliidule, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidule, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale ning Rahapesu ja Terrorismi Rahastamise Tõkestamise Nõukojale.

19.05.2011

LISA (projekt)

Majandus- ja kommunikatsiooniministri 7. aprilli 2004. a määruse "Registreerimistaotluse ja registreeringu muutmise taotluse vormid ja esitamiskord" muutmise eelnõu

Määrus kehtestatakse «Majandustegevuse registri seaduse» § 20 lõike 4 alusel.

Majandus- ja kommunikatsiooniministri 7. aprilli 2004. a määrust nr 65 «Registreerimistaotluse ja registreeringu muutmise taotluse vormid ja esitamiskord»

(RTL 2004, 37, 612; 2008, 38, 541) täiendatakse lisaga 12¹ vastavalt käesoleva määruse lisale 1.

Minister

Kantsler

LISA 1
Majandus- ja kommunikatsiooniministri
7. aprilli 2004. a määruse nr 65 „Registreerimistaotluse
ja registreeringu muutmise taotluse vormid ja esitamiskord”
lisa 12¹

**REGISTREERIMISTAOTLUS VÄÄRISMETALLI VÕI VÄÄRISKIVIDE KOKKUOSTU JA
HULGIMÜÜGIGA TEGELEMISEKS**

1. Ettevõtja andmed

Ettevõtja (kontakt/posti) aadress

Ettevõtja nimi	<input type="text"/>	Maakond	<input type="text"/>
Registrikood	<input type="text"/>	Linn/vald	<input type="text"/>
Telefon	<input type="text"/>	Küla/alev/alevik/linnaos a	<input type="text"/>

Faks		Tänav		
E-post		Talu/maja nimi		
Veebiaadress		Maja ja korteri nr	Sihtnumb er	

2. Tegevusala

1	Vääriskivide kokkuost ja hulгимүүк
2	Väärismetalli kokkuost ja hulгимүүк

3. Teenuse pakkumise tegevuskoha(-kohtade) aadress või aadressid või veebilehe aadress

(lisada vajalik arv ridu)

Jrk nr	Maakond	Linn/vald	Küla/alev/alevi k/linnaosa	Tänav	Maja nr	Veebilehe aadress
1						
2						
...						

4. Teenuse pakkumise eest vastutava isiku andmed ¹ (märkida igas teenuse pakkumise kohas

vastavalt punktis 3 toodud järjekorra numbritele)

Jrk nr	Eesnimi	Perekonnanimi	Isikukood	Telefon	e-post
1					
2					
...					

5. Juriidilisest isikust teenusepakkuja juhtorgani liikme andmed, kui teenusepakkuja ei ole

äriregistris registreeritud ettevõtja (lisada vajalik arv ridu)

Ees- ja perekonnanimi	
Isikukood või sünniaeg (isikukoodi puudumisel)	
Sünnikoht	
Elukoha aadress	

6. Juriidilisest isikust teenusepakkuja tegeliku kasusaaja andmed (lisada vajalik arv ridu)

Ees- ja perekonnanimi	
Isikukood või sünniaeg (isikukoodi puudumisel)	
Sünnikoht	
Elukoha aadress	

7. Juriidilisest isikust teenusepakkuja omaniku andmed, kui teenusepakkuja ei ole Eesti

äriregistris registreeritud ettevõtja (lisada vajalik arv ridu)

Ees- ja perekonnanimi	
Isikukood või sünniaeg (isikukoodi puudumisel)	

puudumisel)	
Sünnikoht	
Elukoha aadress	

8. Riigilõivu tasumise

kuupäev

Riigilõiv (19,17 eurot) iga tegevusala registreerimise eest tasuda Rahandusministeeriumi kontole viitenumbri 2900073083

- SEB Pank - a/a 10220034796011 (IBAN EE 89 1010 2200 3479 6011)
- Swedbank - a/a 221023778606 (IBAN EE93 2200 2210 2377 8606)
- Danske Bank A/S Eesti filiaal - a/a 333416110002 (IBAN EE 40 3300 3334 1611 0002)
- Nordea Bank Finland PLC Eesti filiaal - a/a 17001577198 (IBAN EE 701 7000 1700 1577 198)

9. Registreerimistaotluse allkirjastanud isiku andmed (allkirjaõiguslik isik)

Ees- ja		Ametinimetu	
perekonnanimi		s	
Telefon		E-post	
Taotluse esitamise kuupäev		Allkiri	